

การก่อความไม่สงบโดยอาชญากร : กรณีศึกษาประเทศเม็กซิโก

Criminal Insurgency: Case Study of Mexico

ฤทัยทิพย์ จันทร์สระแก้ว¹

บทคัดย่อ

หน้าที่ประการหนึ่งที่สำคัญของรัฐคือ การดำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยเพื่อนำไปสู่สันติภาพภายในรัฐนั่นเอง แต่ในโลกที่ยังมีความขัดแย้งทั้งด้านการเมืองและปัญหาที่เป็นเงื่อนไขเริ่มต้นในการก่อความไม่สงบ จึงยังมีสถานการณ์มากมายที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความมั่นคงของรัฐหนึ่งในปัญหาที่ส่งผลต่อความมั่นคงในหลายประเทศคือ เครือข่ายอาชญากรรมยาเสพติด ซึ่งได้เปลี่ยนรูปแบบการปฏิบัติการและแรงจูงใจไปจากเดิม โดยเฉพาะกลุ่มพ่อค้ายาเสพติดที่ใช้วิธีการก่อความไม่สงบในการควบคุมเขตการค้ายาเสพติด ผ่านการสร้างอำนาจครอบงำพร้อมกับการสร้างความท้าทายให้กับรัฐผ่านการเป็นอำนาจอธิปไตยคู่ขนาน และการใช้ความรุนแรงในการตอบโต้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อสร้างความชอบธรรม

บทความนี้ต้องการนำเสนอถึงการก่อความไม่สงบอีกรูปแบบหนึ่งในเกิดขึ้นในหลายประเทศ โดยเฉพาะในประเทศแถบทวีปอเมริกา นั่นคือ การก่อความไม่สงบโดยอาชญากร ซึ่งเป็นการก่อความไม่สงบเพื่อวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจและทางการเมือง โดยการใช้การควบคุมพื้นที่เขตแดนและการสร้างพื้นที่ของอาชญากรรม ผ่านรูปแบบอำนาจอธิปไตยคู่ขนานพร้อมการลดความชอบธรรมของรัฐจากการเข้าไปทำหน้าที่แทนรัฐและการปรับเปลี่ยนเชิงวัฒนธรรม

ประเทศเม็กซิโกเป็นหนึ่งในประเทศที่กำลังประสบกับปัญหาของการก่อความไม่สงบโดยอาชญากร เนื่องจากปัญหายาเสพติดและการขยายอำนาจของกลุ่มพ่อค้ายาเสพติด การทำความเข้าใจโดยการศึกษาถึงการควบคุมพื้นที่เขตแดนของอาชญากรกลุ่มพ่อค้ายาเสพติดในเม็กซิโก การใช้ความรุนแรงต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐและการปรับเปลี่ยนเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มพ่อค้ายาเสพติด จะช่วยให้มองเห็นภาพของภัยคุกคามความมั่นคงจากองค์กรอาชญากรรมที่มีต่อรัฐได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : อาชญากรรม การก่อความไม่สงบ ภัยคุกคามด้านความมั่นคงการค้ายาเสพติด

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
e-mail: ruetaitip@vru.ac.th

Criminal Insurgency: Case Study of Mexico

Ruetaitip Chansrakaeo

Abstract

One of the main function of a state is to maintain its order leading to its own internal peace. With many political conflicts and stating condition factors of insurgency, there are many situations which become factors effecting on the security of state. One of the main problems regarding to national security is drug criminal network. Drug cartel groups change its operation and motivation to create insurgency in order to control its territory by using domination and challenging the state with creating dual sovereignty and countering state officials with violence to gain legitimacy.

This article presents a new type of insurgency, emerging in many countries especially in Latin America, known as criminal insurgency. Criminal insurgency is one of insurgency that has political and economic objectives. This type of insurgency will use the territorial control and create criminal zones with dual sovereignty, reduction of state's legitimacy, and cultural adjustment.

One of the countries that are facing with criminal insurgency is Mexico. In Mexico, criminal insurgency emerges as a result of drug trade problems and the expansion of power of drug cartels. By understanding the territorial control of drug trade zones, the use of violence against state's officials and the cultural adjustment based from narco-culture reflects a clearer picture of security threat from organized crime against the state.

Keywords : Insurgency, Crime, Security Threat, Drug Trade

บทนำ

โลกาภิวัตน์ส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยเป็นผลมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือข่ายที่เปลี่ยนไปจากยุคก่อน ตัวแสดงที่แต่เดิมเป็นระหว่างรัฐกับรัฐ เริ่มมีตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐเข้ามามีบทบาทมากขึ้น (อุดร จันทวัน, 2552: 85) รวมถึงองค์กรที่มีลักษณะเป็นองค์กรอาชญากรรม ซึ่งเริ่มใช้โอกาสจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในการสร้างเครือข่ายเพื่อขยายโอกาสทางเศรษฐกิจของกลุ่มตนข้ามพรมแดน

ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ในด้านต่าง ๆ เองก็ส่งให้สังคมต่าง ๆ มีความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้น เมื่อพิจารณาถึงความหมายของความขัดแย้งแล้ว คำว่า ความขัดแย้งหรือในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “conflict” มีที่มาจากภาษาละตินว่า *confligere* ซึ่งมีความหมายว่า การทำสงคราม การไม่สอดคล้องหรือเข้ากันไม่ได้ (ศิริรัตน์ คลังเย็น, 2556: 60)

เมื่อพิจารณาตามพัฒนาการของการก่อความไม่สงบ ถือได้ว่า การก่อความไม่สงบเป็นหนึ่งในความขัดแย้งรูปแบบใหม่ที่นักวิชาการด้านความมั่นคงต่างเห็นว่า เป็นรูปแบบความขัดแย้งที่ธรรมดาแต่กลับมีความเข้าใจได้ยากที่สุด (สุรชาติ บำรุงสุข, 2554: 25) ส่วนหนึ่งมาจากธรรมชาติของการก่อความไม่สงบ ซึ่งมาจากองค์ประกอบทั้งทางด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ จิตวิทยาและบริบทระหว่างประเทศ โดยเฉพาะด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติการ

รูปแบบการก่อความไม่สงบในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการณ์ ผ่านการใช้แนวร่วมของประชาชนเข้ามาเป็นแรงหนุนมากขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความขัดแย้งที่แตกต่างกันไปตามปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ทั้งในระดับโลก ภูมิภาค และท้องถิ่น วิธีการสำคัญที่ฝ่ายก่อความไม่สงบใช้ในการหาแรงหนุนและการยอมรับจากประชาชนมีทั้งภาพลักษณ์ของผู้นำ การใช้ประเด็นที่เข้าใจง่ายในการดึงความสนใจ การตอกย้ำปัญหาความขมขื่น การขยายผลโดยใช้ความรุนแรง การยั่วยุรัฐบาล การบังคับขู่เข็ญและการแสดงศักยภาพของกลุ่มตน

หนึ่งในปัญหาสำคัญของการต่อต้านความไม่สงบยุคใหม่อยู่ที่ การระบุก่อหรือองค์กรที่เป็นภัยคุกคามความมั่นคง โดยเฉพาะตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ ความท้าทายที่เกิดขึ้นจากปัญหาดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องทำความเข้าใจถึงการก่อความไม่สงบในรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ เนื่องจากการก่อความไม่สงบในรูปแบบใหม่มีความแตกต่างในเรื่องวิธีการเคลื่อนไหว เรื่องวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติการ เรื่องมูลเหตุจูงใจ เรื่องแหล่งทุนในการปฏิบัติการ และท้ายสุดคือ พื้นที่ในการปฏิบัติการ

ในช่วงเกือบสิบปีที่ผ่านมา ในประเทศต่าง ๆ ในทวีปอเมริกาใต้และทวีปอเมริกากลางได้เกิดการก่อความไม่สงบโดยอาชญาซึ่งหลายฝ่ายถือว่าเป็นสิ่งที่ท้าทายรัฐผ่านการใช้ความรุนแรงของกลุ่มอาชญากร ที่นำไปสู่ความเสื่อมสลายของความชอบธรรมและความสามารถในการแก้ไขปัญหาของรัฐ

หรือในสภาพ “รัฐอ่อนแอ” (Failed State) จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจในการศึกษาว่า ธรรมชาติของการก่อความไม่สงบโดยอาชญากรนั้นมีประการใดบ้าง

ดังนั้นบทความฉบับนี้จึงเป็นความพยายามในการนำเสนอถึงการก่อความไม่สงบโดยอาชญากรว่า สร้างความท้าทายให้กับรัฐได้อย่างไร สิ่งใดที่เป็นลักษณะสำคัญของการก่อความไม่สงบโดยอาชญากร และเลือกนำเสนอกรณีตัวอย่างของการก่อความไม่สงบโดยอาชญากรในประเทศเม็กซิโกในการทำความเข้าใจเนื่องจากเม็กซิโกได้รับการยอมรับว่า เป็นประเทศที่เผชิญกับสงครามยาเสพติดอย่างมากและอิทธิพลของกลุ่มพ่อค้ายาเสพติดนั้นเด่นชัดมากในระดับที่ส่งผลต่อสังคมและประชาชน

การก่อความไม่สงบโดยอาชญากร (Criminal Insurgencies)

การก่อความไม่สงบโดยอาชญากรมีลักษณะที่แตกต่างไปจากการก่อความไม่สงบแบบดั้งเดิม (Conventional Insurgency) และการก่อการร้ายแบบดั้งเดิม (Conventional Terrorism) ตรงที่แรงจูงใจในการก่อความไม่สงบเป็นไปเพื่อให้ได้อำนาจในการปกครองตนเองและการควบคุมอาณาเขตในทางเศรษฐกิจ โดยสิ่งที่อาชญากรเหล่านั้นทำคือ การทำให้รัฐอ่อนแอ และสร้างความชอบธรรมเพื่อผลประโยชน์และอำนาจทางเศรษฐกิจของกลุ่มตน

หนึ่งในข้อถกเถียงสำคัญของอิทธิพลของกลุ่มอาชญากรผู้ค้ายาเสพติดที่มีต่อรัฐอยู่ที่ภัยคุกคามซึ่งกลุ่มค้ายาเสพติดเหล่านั้นส่งผลต่ออำนาจอธิปไตยของรัฐ โดยหากพิจารณาตั้งแต่กระบวนการที่ความมั่นคงไปจนถึงสภาพแวดล้อมในการก่ออาชญากรรมของกลุ่มค้ายาเสพติดแล้ว กลุ่มค้ายาเสพติดที่เป็นองค์กรอาชญากรรมกับกลุ่มที่เป็นกลุ่มก่อความไม่สงบนั้นมีความแตกต่างกันอยู่ค่อนข้างมาก

กลไกสำคัญซึ่งถือว่าเป็นกลยุทธ์สำคัญคือ การเข้าไปทำหน้าที่ของรัฐผ่านโครงสร้างหรือฟอรัม (fora) โดยการแบ่งสรรอาณาเขต อำนาจหน้าที่และสิทธิต่าง ๆ เพื่อแข่งขันกับรัฐ ๆ นั้น และโดยที่องค์กรอาชญากรรมนั้น ๆ พยายามแสวงหาส่วนแบ่งตลาดของตนเอง จากการทำเช่นนี้เองเครือข่ายองค์กรอาชญากรรมทั้งหลาย รวมทั้งเครือข่ายผู้ก่อการร้ายและเครือข่ายผู้ก่อความไม่สงบสามารถที่จะสร้าง “พื้นที่ไร้กฎหมาย” (Lawless Zones) และรัฐคู่ขนาน (Parallel States) โดยหัวใจสำคัญอยู่ที่การมีอำนาจอธิปไตยสองอำนาจภายในรัฐเดียว (Dual Sovereignty) (Sullivan, 2012a: 7)

การก่อความไม่สงบโดยองค์กรอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในหลายประเทศ โดยเฉพาะในทวีปลาตินอเมริกานั้นถือได้ว่า เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของสงครามกลางเมือง โดยรัฐจะถูกท้าทายจากองค์กรอาชญากรรมเหล่านั้นผ่านการใช้ความรุนแรงที่นำไปสู่ความเสื่อมสลายของความชอบธรรมและความสามารถในการแก้ไขปัญหาของสถาบันต่าง ๆ ของรัฐนั้น เป็นเรื่องที่สำคัญในการพิจารณาว่าการก่อความไม่สงบโดยองค์กรอาชญากรรมสามารถเกิดขึ้นได้ในหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นการก่อความไม่สงบในระดับท้องถิ่น ซึ่งเกิดขึ้นภายในละแวกใดละแวกหนึ่งหรือในชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชนที่

อ่อนแอ (Failed Community) โดยที่จะมีแก๊งค้ายาครอบงำอยู่ในท้องถิ่นนั้นทั้งในเรื่องการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจและการเมือง ที่สำคัญคือ ในพื้นที่เหล่านั้นจะเป็นพื้นที่ที่ตำรวจหลีกเลี่ยงที่จะเข้าไป (no-go zones) องค์กรอาชญากรรมที่เป็นผู้ควบคุมพื้นที่จะเก็บภาษีและเป็นฝ่ายใช้ความรุนแรงเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น โดยที่ความรุนแรงที่ปรากฏนั้นจะมีทั้งความรุนแรงในเชิงสัญลักษณ์ การโจมตีเจ้าหน้าที่ตำรวจ การคอร์รัปชัน และการสร้างมุมมองให้มองว่า ตนเป็นผู้พิทักษ์ชุมชน (community protectors) ทั้งหมดนำไปสู่รัฐอิสระของอาชญากร (criminal free state) โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนา รัฐคู่ขนาน

ผู้ที่เข้าร่วมกับการก่อความไม่สงบโดยอาชญากรอาจเป็นทั้งสมาชิกของแก๊งในเขตท้องถิ่น สมาชิกกลุ่มมาเฟียหรือสมาชิกองค์กรอาชญากรรม ผู้ก่อการร้าย ผู้ก่อความไม่สงบ โจรสลัด แต่ไม่ว่าผู้เข้าร่วมจะมาจากแบบไหนก็ตาม ความสำคัญอยู่ที่การทำลายอำนาจผูกขาดของรัฐในเรื่องความรุนแรงและการควบคุมทางการเมือง โดยที่การก่อความสงบโดยอาชญากรสามารถเกิดขึ้นได้ในรัฐที่มีเสถียรภาพ ผ่านการควบคุมพื้นที่ไร้กฎหมาย

หนึ่งในประเภทขององค์กรอาชญากรรมที่มักสร้างความทำลายให้แก่รัฐและเป็นฝ่ายที่สร้างพื้นที่ไร้กฎหมายคือ กลุ่มพ่อค้ายาเสพติดซึ่งความทำลายของกลุ่มพ่อค้ายาเสพติดที่กระทำต่ออำนาจรัฐและการบริหารจัดการบ้านเมือง เป็นไปตามยุคสมัยของวิวัฒนาการของกระบวนการค้ายาเสพติด โดยที่ในยุคแรกนั้น กระบวนการค้ายาเสพติดเป็นผลมาจากความต้องการโคเคน โดยพ่อค้ายาเสพติดในยุคนี้จะเป็นไปในลักษณะใช้ความรุนแรงมากและทำลายต่ออำนาจรัฐ แต่ในยุคต่อมา กระบวนการค้ายาเสพติดจะมีความเป็นเครือข่ายมากขึ้น โดยการแบ่งออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งทำให้ยากต่อการตามล่า และเน้นไปที่การให้เงินแก่ข้าราชการมากกว่าการใช้ความรุนแรงต่อรัฐ ปัจจุบันนี้กระบวนการค้ายาเสพติดก้าวมาสู่ยุคที่เรียกว่า ตัวแบบนักรบอินเทอร์เนต (Net-warrior Model) โดยการใช้ อินเทอร์เนตในการสร้างเครือข่ายระดับโลกเพื่อเชื่อมโยงองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ เพื่อสร้างรัฐอาชญากร (Criminal State) โดยที่แก๊งในยุคอินเทอร์เนตจะปฏิบัติการในระดับโลกเพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองเป็นสำคัญ และเป็นไปเพื่อทำลายภัยคุกคามด้านความมั่นคงของชาติโดยการสร้างความร่วมมือกับองค์กรหรือแก๊งอาชญากรรมข้ามชาติ (Transnational Maras) (Bunker and Sullivan, 2010 : 55-74.)

Bruneau (2005) ได้อธิบายถึงภัยคุกคามด้านความมั่นคงจากแก๊งอาชญากรรมยุคที่สามหรือยุค Mercenary Gang ว่า จะเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงใน 5 ประการด้วยกัน ได้แก่ (1) สร้างแรงกดดันต่อศักยภาพของรัฐบาล โดยการเอาชนะระบบกฎหมายและตำรวจผ่านความรุนแรง (2) ทำการท้าทายความชอบธรรมของรัฐ โดยเฉพาะในภูมิภาคที่ประชาธิปไตยถูกสั่นคลอนด้วยการคอร์รัปชั่น

และการไร้ความสามารถของระบบการเมืองในการจัดหาสินค้าและบริการสาธารณะ (3) การแสดงว่าเป็นรัฐบาลทางเลือก (4) การเข้าควบคุมภาคส่วนเศรษฐกิจอย่างไม่เป็นทางการไว้ทั้งหมด ผ่านการสร้างธุรกิจขนาดย่อมและใช้ความรุนแรงเข้าไปบีบบังคับธุรกิจถูกกฎหมายในขณะเดียวกันก็หลบเลี่ยงการจ่ายภาษี และ (5) การเข้าไปแทรกแซงตำรวจและองค์การที่ไม่ใช่ภาครัฐเพื่อเป้าหมายทางการเมือง

ในการประเมินและวิเคราะห์การเตือนภัยถึงการก่อความไม่สงบโดยอาชญากร มีนักวิเคราะห์ด้านความมั่นคงหลายท่านพยายามค้นหาวิธีการเพื่อใช้ในการเฝ้าระวัง หนึ่งในวิธีการนั้นคือ การสร้างชุดของตัวชี้วัดเชิงปฏิบัติการของอาชญากรผู้ก่อการไม่สงบ ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การระบุเป้าหมาย โครงสร้างพื้นฐานสำคัญ ไปจนถึงการระดมพลทั้งในพื้นที่เชิงกายภาพและในพื้นที่ของข้อมูล Sullivan and Elkus (2009) ได้ระบุตัวชี้วัดเชิงปฏิบัติการของการก่อการไม่สงบโดยอาชญากรว่า ตัวชี้วัดเหล่านี้จะเน้นไปที่การลงมือปฏิบัติการและการใช้ทรัพยากรต่างๆ โดยองค์กรอาชญากรรม สัญลักษณ์ที่สำคัญเพื่อที่ฝ่ายความมั่นคงจะใช้ในการเฝ้าระวังอยู่ที่เป้าหมายของการก่ออาชญากรรมยังโครงสร้างพื้นฐานสำคัญของรัฐนั้น ไม่ว่าจะเป็นโรงงานด้านพลังงานประเภทต่างๆ หรือระบบการขนส่ง ซึ่งอาชญากรอาจใช้เป็นเครื่องแสดงว่า อาจจะเข้าไปก่อการใด ๆ ก็ตามเพื่อขัดขวางการใช้ชีวิตที่เป็นปกติและล้มล้างรัฐบาล

ในขณะเดียวกันอาชญากรผู้ก่อความไม่สงบก็ยังตั้งเป้าหมายไปที่ทหาร เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย และเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลโดยการพยายามทำให้เจ้าหน้าที่ชั้นผู้น้อยรู้สึกไม่ต้องการปฏิบัติงานอีกต่อไป โดยการใช่วิธีการโจมตีเจ้าหน้าที่ เผายิง ทำร้าย และลอบสังหาร ประการหนึ่งที่สำคัญคือการที่อาชญากรผู้ก่อการไม่สงบนั้นใช้ความพยายามในการเข้าถึงและสร้างความกลมกลืนกับชุมชนเพื่อจะได้เฝ้าระวังทางการได้อย่างเต็มที่

ตาราง 1 ตัวชี้วัดเชิงปฏิบัติการของการก่อการไม่สงบโดยอาชญากร

เป้าหมายการก่ออาชญากรรมด้านโครงสร้างที่สำคัญ
การครอบงำฝ่ายบังคับใช้กฎหมาย รัฐบาล หรือเจ้าหน้าที่
สัญลักษณ์ที่แสดงถึงการสร้างห่วงโซ่การฆ่า (kill chain)
เซลล์กลุ่มอาชญากรภายในเขตเมือง
กลวิธีการก่ออาชญากรรมที่กระทำต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเจ้าหน้าที่ทหาร หรือเจ้าหน้าที่รัฐบาล
การระดมพลผ่านไซเบอร์ (cyber-mobilization)

ที่มา: Sullivan and Elkus, 2009, Retrieved from <https://redteamjournal.com/red-teaming-criminal-insurgency-3/>

สำหรับกลวิธีในการปฏิบัติการของอาชญากรผู้ก่อความไม่สงบมีด้วยกันหลายรูปแบบ รูปแบบที่พบได้บ่อยที่สุดคือ ตัวแบบการลอบสังหาร (assassination model) ซึ่งผู้ก่อความไม่สงบจะเลือกเป้าหมายที่เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจและข้าราชการโดยใช้ความรุนแรงต่อกลุ่มคนเหล่านี้และเปิดสงครามทางจิตวิทยา เป้าหมายก็เพื่อทำลายความมั่นคงของรัฐบาลและอำนาจในการปกครอง ในขณะที่เดียวกันกลุ่มอาชญากรผู้ก่อความไม่สงบก็พยายามหาความช่วยเหลือจากฝ่ายทหารปลดประจำการ ซึ่งเข้ามาช่วยกลุ่มอาชญากรในเรื่องกลวิธี

รูปแบบของการก่อความไม่สงบโดยอาชญากรอีกรูปแบบคือ การกระจายความไม่พอใจผ่านการทำลายระบบและศูนย์กลางของเมืองไม่ว่าจะเป็นการโจมตีระบบการขนส่ง หน่วยการให้บริการ และทรัพยากรสำคัญของรัฐ โดยเป้าหมายสำคัญของรูปแบบนี้อยู่ที่การโจมตีรัฐบาลและสาธารณชนเพื่อให้รู้สึกว่ไม่ควรจะทำการทำลายฝ่ายก่อการไม่สงบ

การก่อความไม่สงบโดยอาชญากรในประเทศเม็กซิโก

ภัยคุกคามจากอาชญากรรมของรัฐต่าง ๆ ในยุคโลกาภิวัตน์ประการหนึ่งคือ การเพิ่มจำนวนขึ้นขององค์กรอาชญากรรมทั้งในรูปแบบของเครือข่ายมาเฟีย กลุ่มค้ายาเสพติดและแก๊งค์ยาเสพติด โดยกลุ่มอาชญากรเหล่านี้ไม่ได้จำกัดการปฏิบัติการอยู่ที่ภายในประเทศตนเองเท่านั้น การปฏิบัติการยังเป็นลักษณะของปรากฏการณ์ข้ามชาติมากขึ้นกว่าเดิมด้วย ซึ่งสิ่งนี้เองที่ถูกว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงรูปแบบใหม่ หลายประเทศในกลุ่มละตินอเมริกาและเม็กซิโกเป็นหนึ่งในประเทศแนวหน้าของโลกาภิวัตน์ที่เปี่ยงเบน (deviant globalization) ซึ่งมีผู้ให้คำนิยามไว้ว่า เป็นเสมือนด้านที่ไม่พึงปรารถนาของการบูรณาการข้ามชาติ (Gilman & others, 2011: 1-26)

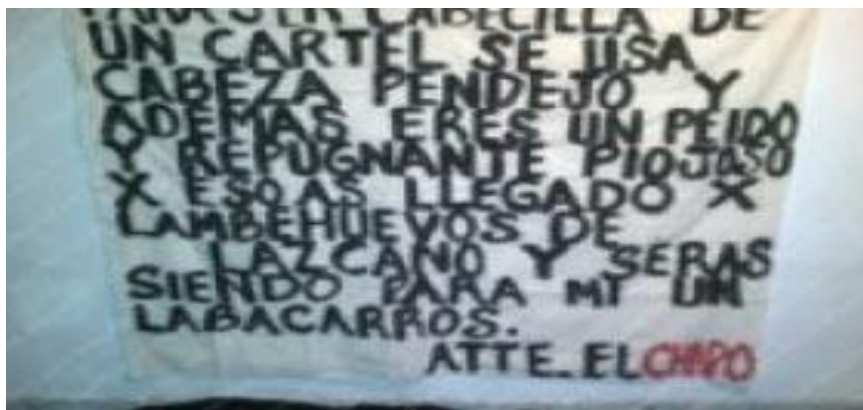
นับตั้งแต่ปี 2006 สงครามยาเสพติดในประเทศเม็กซิโกได้คร่าชีวิตคนไปรวม 40,000 คน ซึ่งประเทศเม็กซิโกเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการก่อความไม่สงบโดยอาชญากรเนื่องจากการค้ายาเสพติดในเม็กซิโกกลายเป็นการก่อความไม่สงบโดยอาชญากร อันเป็นผลของการต่อสู้เพื่อครอบครองพื้นที่ค้ายาเสพติดหรือที่เรียกว่า Plazas กลุ่มพ่อค้ายาเสพติดเองก็ได้ทำสงครามกับเจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารโดยได้รับการสนับสนุนจากแก๊งในท้องถิ่น องค์กรอาชญากรรมในเม็กซิโกและองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ (Sullivan, 2012b: 18) นอกจากกลุ่มค้ายาเสพติดจะใช้ความรุนแรงแล้ววิธีการยังมีความโหดเหี้ยมมากขึ้นกว่าเดิมมาก มีการใช้อาวุธที่ถูกออกแบบมาใหม่ร่วมกับการใช้ระเบิดโจมตี การตัดหัว และการปฏิบัติการเพื่อส่งผ่านสารจากกลุ่มผู้ค้ายาเสพติด โดยพื้นที่สงครามยาเสพติดของเม็กซิโกมีความเป็นพื้นที่ในเชิงวัฒนธรรม หรือที่เรียกว่า Narcocultura ซึ่งหมายถึง เป็นพื้นที่ระหว่างรัฐ ภาคประชาสังคมและแก๊งค์ยาเสพติดในการแย่งชิงอำนาจ ตลาดและอิทธิพลในการควบคุมอาณาเขต พื้นที่สงครามยาเสพติดหรือ Narcoscape จะเป็นเสมือนพื้นที่การต่อสู้ของการลงมือใช้ความรุนแรงจากฝ่ายต่าง ๆ พร้อมกับการโฆษณาชวนเชื่อและมิติด้านข้อมูลข่าวสาร การทำ

ความเข้าใจการก่อความไม่สงบโดยอาชญากรของประเทศเม็กซิโกจำเป็นต้องทำความเข้าใจการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมและสังคมผ่านการมองยาเสพติดในเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากการก่อความไม่สงบโดยอาชญากรของประเทศเม็กซิโกเป็นการก่อความไม่สงบโดยการเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจช่องทางทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมการใช้ชีวิต

Guillermoprieto (2009: 2-9) ให้ความหมายของยาเสพติดเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นเรื่องของผลผลิตที่เป็นสัญลักษณ์ การบูชาและสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นคำสแลง ลัทธิความเชื่อมหายทางศาสนา ดนตรีและสินค้าต่าง ๆ ซึ่งทำให้กลุ่มค้ายา รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และเพื่อสร้างค่านิยมเชิงบวก

การปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมและสังคมของกลุ่มค้ายาเสพติดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสงครามระหว่างรัฐและฝ่ายที่ไม่ใช่รัฐ โดยที่สงครามนี้จะฝังตัวอยู่ในการก่อความไม่สงบโดยอาชญากรจากแก๊งค์ยาเสพติด เจ้าพ่อยาเสพติดและเครือข่ายยาเสพติดเพื่อส่งเสริมให้เกิดรูปแบบองค์การใหม่ที่เป็นคู่แข่งเป็นรัฐ โดยองค์การนี้จะมีพฤติกรรมและธรรมเนียมจากกลุ่มอาชญากร ตัวอย่างการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมและสังคมได้แก่ การบูชาสัญลักษณ์ของความรุนแรง (การตัดหัวและการเขียนข้อความที่ศพ) การใช้เพลงท้องถิ่น (Narcocorridos) การใช้สื่อสังคมในการส่งสาร

ภาพ 1 ป้ายผ้าที่แขวนไว้กับศพของสมาชิกกลุ่มเซตา (Zetas)

Source: Insight Crime Organization

ตัวอย่างภาพประกอบข้างบนดังกล่าวเป็นหนึ่งในการใช้ป้ายผ้าสื่อสารสงครามระหว่างกลุ่มผู้ค้ายาเสพติด โดยในกรณีนี้เป็นป้ายผ้าที่แสดงข้อความสื่อถึงคู่แข่งของเจ้าพ่อค้ายาเสพติดชื่อดังที่มีชื่อว่า โจอาควิน กัชแมน (Joaquin Guzman) หรือที่รู้จักกันดีในนามของเอล ชาโป (El Chapo) ซึ่งปรากฏอยู่ใกล้กับศพของสมาชิกคนหนึ่งในกลุ่มเซต้า โดยซากศพถูกพบบริเวณเขตแดนที่กลุ่มเซต้า

ควบคุมอยู่ พร้อมข้อความลงนามด้วยชื่อของเอล ชาโปหนึ่งในข้อความหรือสารจากเอล ชาโปมีใจความดังต่อไปนี้

“นี่เป็นวิธีที่จะจัดการกับพวกเงา เดือนพวกมันจะและหันเป็นขึ้น ๆ ใ้พวกปากโป้งทั้งหลายที่ชอบปล้น ขอบลักพาตัวและฆ่าคนบริสุทธิ์ ข้าจะทำให้พวกแกเห็นว่า ข้าจัดการกับกลุ่มข้ามา 30 ปีได้ยังไง ไม่ใช่แบบพวกแก ใ้พวกคนชั่วครองเท้า ใ้พวกกรับจ้างล้างรถ และใ้พวกคนทรยศ ... ขอแสดงความนับถือ เอล ชาโป” (Insight Crime)

สิ่งนี้เป็นหนึ่งในตัวอย่างของสิ่งที่ Hobsbawm (2000) เรียกว่า การสร้างความชอบธรรมของกลุ่มค้ายาเสพติดในรูปแบบจอมโจรทางสังคมยุคหลังสมัยใหม่ (post-modern social banditry) โดยที่รูปแบบจอมโจรทางสังคมยุคหลังสมัยใหม่และวัฒนธรรมยาเสพติดเป็นกลไกสำคัญของกลุ่มพ่อค้ายาเสพติดในการสร้างความชอบธรรมภายในพื้นที่เพื่อการครอบงำชุมชน โดยจะผสมผสานความรุนแรงเข้ากับความเป็นปึกแผ่นต่างๆ เพื่อเป็นเครื่องมือทางสังคมในการครอบงำและการสะสมอำนาจทางการเมือง

ประเด็นสำคัญที่ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นคือ การมองอาชญากรรมในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองและการก่อความไม่สงบโดยอาชญากร อยู่ที่กระบวนการที่กลุ่มพ่อค้ายาเสพติดใช้ในการขยายบทบาทไปแทนที่รัฐ ตั้งแต่การสร้างฐานสนับสนุนจากชุมชนไปจนถึงการเก็บภาษีจากภาคธุรกิจแทนรัฐ พร้อมกับการใช้ความรุนแรงเพื่อสร้างความขัดแย้งผ่านวิธีการตัดหัว ชุมทำร้ายเจ้าหน้าที่ตำรวจและนักข่าว รวมทั้งให้สินบนข้าราชการและตำรวจ ทั้งหมดเพื่อเปลี่ยนอำนาจอธิปไตยให้กลายเป็นอธิปไตยคู่ขนาน (dual sovereignty) โดยอำนาจอธิปไตยทางเลือกมาจากรากฐานวงจรเศรษฐกิจผิดกฎหมาย โดยอำนาจอธิปไตยลักษณะนี้เรียกได้ว่าเป็นผลของความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างการทำให้การเมืองมีความเป็นอาชญากรรม (criminalization of politics) และการทำให้อาชญากรรมเป็นการเมือง (politicization of crime)

หลายฝ่ายในประเทศเม็กซิโกเริ่มตั้งคำถามและข้อสังเกตถึง ความรุนแรงทั้งที่เป็นความรุนแรงแบบมีเป้าหมายและแบบสุ่ม ซึ่งก่อตัวมากขึ้นจากกลุ่มติดอาวุธที่ไม่ใช่ภาครัฐ และสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเริ่มส่งผลต่อความชอบธรรมของรัฐและอำนาจอธิปไตยของเม็กซิโก โดยฝ่ายกลุ่มติดอาวุธดังกล่าวสร้างความมั่นคงผ่านเครือข่ายอำนาจ อำนาจหน้าที่และความสามารถในการปกครองตนเอง (Davis, 2010: 249-265) รากฐานของอำนาจของกลุ่มยาเสพติดปฏิเสธไม่ได้ว่ามาจากความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ เมื่อความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ดังกล่าวมารวมกับการใช้กลไกทางสังคมส่งผลให้เกิดพื้นที่ที่ผู้ปกครองเป็นฝ่ายอื่นที่ไม่ใช่รัฐ เป็นพื้นที่ของระบบศักดินายุคใหม่ (neo-feudal zones) และดินแดนอาชญากร

สภาพความเป็นจริงนี้เองของประเทศเม็กซิโกปรากฏให้เห็นทั่วประเทศ เอลเฟรโด คอร์ชาโด ผู้สื่อข่าวชาวเม็กซิโกได้รายงานข่าวถึงการรุกล้ำสู่อำนาจอธิปไตยของกลุ่มพ่อค้ายาเสพติด ปรากฏใน

หนังสือพิมพ์ Vancouver Sun ในรายงานพิเศษ “Drug cartels taking over government parts of Mexico” โดยจากบทวิเคราะห์ที่น่าเสนาภาพของกลุ่มกองกำลังทหารสังกัดกลุ่มพ่อค้ายาเสพติด เซต้าและกองกำลังตำรวจของเซต้ามีจำนวนกว่า 3,000 นาย มีจำนวนมากกว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจของทางเม็กซิโก สิ่งนี้เป็นเพียงหนึ่งในสภาพที่เกิดขึ้นในหลายส่วนของเม็กซิโกซึ่งกลุ่มอาชญากรเข้าไปจัดเก็บภาษี ปฏิบัติการด้านการข่าว ใช้สื่อ ดำเนินธุรกิจและออกระเบียบเพื่อดำเนินการทั้งหมดตามเป้าประสงค์ของกลุ่มตน (Corchado, 2011)

สรุป

การก่อความไม่สงบโดยอาชญากรมีความแตกต่างไปจากการก่อความไม่สงบแบบดั้งเดิม (Conventional Insurgency) โดยแรงจูงใจในการก่อความไม่สงบโดยอาชญากรนั้นเป็นไปเพื่อให้ได้อำนาจในการปกครองตนเองและเพื่อการควบคุมอาณาเขตในทางเศรษฐกิจ สิ่งสำคัญคือ การที่อาชญากรทำให้รัฐอ่อนแอ และพยายามสร้างความชอบธรรมเพื่อผลประโยชน์และอำนาจทางเศรษฐกิจของกลุ่มตน วิธีการสำคัญที่ฝ่ายก่อความไม่สงบใช้ในการหาแรงหนุนและการยอมรับจากประชาชนมีตั้งแต่การสร้างภาพลักษณ์ของผู้นำ การดึงความสนใจของประชาชน การใช้ปัญหาความขัดแย้งเพื่อตอกย้ำ การขยายผลโดยการใช้ความรุนแรง การบังคับขู่เข็ญและการแสดงศักยภาพของกลุ่มตน

ความท้าทายจากกระแสและแนวโน้มของรูปแบบการก่อความไม่สงบโดยอาชญากรอยู่ตรงการระบุงroupsหรือองค์กรที่เป็นภัยคุกคามความมั่นคง โดยเฉพาะตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ ซึ่งจำต้องทำความเข้าใจถึงการก่อความไม่สงบในรูปแบบใหม่ เนื่องจากการก่อความไม่สงบในรูปแบบใหม่มีความแตกต่างในเรื่องวิธีการเคลื่อนไหว เรื่องวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติการ เรื่องมูลเหตุจูงใจ เรื่องแหล่งทุนในการปฏิบัติการ และท้ายสุดคือ พื้นที่ในการปฏิบัติการ

ประเทศเม็กซิโกเป็นตัวอย่างหนึ่งที่ชัดเจนของการก่อความไม่สงบโดยอาชญากรเนื่องจากการค้ายาเสพติดในเม็กซิโกกลายเป็นการก่อความไม่สงบโดยอาชญากร อันเป็นผลของการต่อสู้เพื่อครอบครองพื้นที่ค้ายาเสพติดหรือที่เรียกว่า Plazas และกลุ่มพ่อค้ายาเสพติดเองก็ได้ทำสงครามกับเจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารโดยได้รับการสนับสนุนจากแก๊งในท้องถิ่น องค์กรอาชญากรรมในเม็กซิโก และองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ (โดยพื้นที่สงครามยาเสพติดของเม็กซิโกมีความเป็นพื้นที่ในเชิงวัฒนธรรม หรือที่เรียกว่า Narcocultura ซึ่งหมายถึง เป็นพื้นที่ระหว่างรัฐ ภาคประชาสังคมและแก๊งค้ายาเสพติดในการแย่งชิงอำนาจ ตลาดและอิทธิพลในการควบคุมอาณาเขต

บทเรียนสำคัญคือ การมองอาชญากรรมในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองและการก่อความไม่สงบโดยอาชญากร อยู่ที่กระบวนการที่กลุ่มพ่อค้ายาเสพติดใช้ในการขยายบทบาทไปแทนที่รัฐ ผ่านกระบวนการทางสังคมอาทิเช่น การสร้างฐานสนับสนุนจากชุมชนไปจนถึงกระบวนการทางเศรษฐกิจ

เช่น การเก็บภาษีจากภาคธุรกิจแทนรัฐ พร้อมกับวิธีการใช้ความรุนแรงเพื่อสร้างความขัดแย้งผ่านวิธีการตัดหัว ชุมนำรายเจ้าหน้าที่ตำรวจและนักข่าว รวมทั้งให้สินบนข้าราชการและตำรวจ โดยมีเป้าประสงค์เพื่อสร้างอำนาจอธิปไตยคู่ขนาน (dual sovereignty) โดยอำนาจอธิปไตยทางเลือกมาจากรากฐานวงจรเศรษฐกิจผิดกฎหมาย สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างการทำให้การเมืองมีความเป็นอาชญากรรม (criminalization of politics) และการทำให้อาชญากรรมเป็นการเมือง (politicization of crime)

บรรณานุกรม

- สุรชาติ บำรุงสุข. (2554). **การก่อความไม่สงบร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ: รัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Bruneau, T. C. (2005, May). The Maras and National Security in Central America. *Straight Inside*, IV (5).
- Bunker, R. J. (2013). **Introduction: The Mexican cartels—organized crime vs. criminal insurgency**. *Trends in Organized Crime*, 16(2), 129-137. doi:10.1007/s12117-013-9194-4
- Bunker, R. J., & Sullivan, J. P. (2010). **Cartel evolution revisited: Third phase cartel potentials and alternative futures in Mexico**. *Small Wars & Insurgencies*, 21(1), 30-54. doi:10.1080/09592310903561379
- Corchado, Alfredo, “**Drug cartels taking over government roles in parts of Mexico**,” The Dallas Morning News, 30 April 2011. Retrieved from <https://www.dallasnews.com/news/texas/2011/04/30/drug-cartels-taking-over-government-roles-in-parts-of-mexico>
- Davis, Diane E. "Irregular Armed Forces, Shifting Patterns of Commitment, and Fragmented Sovereignty in the Developing World." *Theory and Society* (2010) 39:397–413.
- Gilman, N., Goldhammer, J., & Weber, S. (2011). **Deviant globalization: Black market economy in the 21st century**. New York: Continuum.
- Guillermoprieto, Alma. (2009). “ **The Narcovirus**,” *Berkeley Review of Latin American Studies*, Spring. PP.2-9.
- Hobsbawm, E. J. (2000). **Bandits**. New York: The New Press.
- Insight Crime. **Narcomantas' Herald Chapo's Incursion into Mexico Border State**. Available at <http://www.insightcrime.org/news-analysis/narcomantas-herald-cha-pos-incursion-into-mexico-border-state>
- Sullivan, J. P. (1997). **Third Generation Street Gangs: Turf, Cartels, and Net Warriors**. *Transnational Organized Crime* :3 95-108.

- Sullivan, J. P. and Elkus, Adam, “Red Team Criminal Insurgency” *GroupIntel*, 22 December 2009 available at <http://redteamjournal.com/2009/01/red-teaming-criminal-insurgency-1/>
- Sullivan, J. P. (2012a). **From Drugs Wars to Criminal Insurgency: Mexican Cartels, Criminal Enclaves and Criminal Insurgency in Mexico and Central America**. Implications for Global Security. MSH-WP2012-09. 2011.
- Sullivan, J. P. (2012b). **Criminal Insurgency: Narcocultura, Social Banditry, and** Bloomington: iUniverse.